



การวิจัยสร้างสรรค์ในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก

Creative Research for Development of Thai Folk Dance 'Rabam Kluy Tak

กัลยาณี เจ็กทานา ¹

ชนิดดา ภูหงษ์ทอง ²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการทำกล้วยตาก การแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) และข้อเสนอแนะในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก และ 2) พัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากด้วยกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 18 คน โดยมีผู้ร่วมการวิจัย จำนวน 8 คน ในการพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) กระบวนการทำกล้วยตากมีทั้งหมด 6 ขั้นตอน ตั้งแต่การปอกกล้วยจนถึงการบรรจุลงบรรจุภัณฑ์ โดยการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) เป็นการแสดงที่นำเสนอเกี่ยวกับขั้นตอนการทำกล้วยตาก และข้อเสนอแนะประกอบการพัฒนาการแสดงส่วนใหญ่คือ เรื่ององค์ประกอบของการแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดง และ 2) การพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ได้ดำเนินการตามกระบวนการของการวิจัยสร้างสรรค์ ประกอบด้วย (1) การกำหนดแนวคิด (2) การออกแบบร่าง (3) การพัฒนาแบบ (4) การประกอบสร้าง (5) การเก็บรายละเอียด (6) การนำเสนอผลงาน และ (7) การประเมินผล จนได้การแสดงระบำกล้วยตากที่เป็นรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน แบ่งออกเป็น 3 ช่วงการแสดง โดยมีการพัฒนาองค์ประกอบของดนตรีที่ท่วงทำนอง ชูการแสดง และอุปกรณ์ประกอบการแสดงให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น

คำสำคัญ : นาฏศิลป์พื้นบ้าน, การวิจัยสร้างสรรค์, ระบำกล้วยตาก

¹ นิสิตหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., อาจารย์ที่ปรึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์



Abstract

The results found that 1) there are 6 steps of the dried banana production, the previous Ra-Bam Kluay Tak performance present about process for making banana died, and the recommendations mostly are about element of costume and materials; and 2) Using creative research through 7 steps: design conception, design exploration, design development, design construction, design refinement, design presentation, and design evaluation to create 'Ra-Bam Kluay Tak' performance has 3 parts: lifestyle part, the process of dried banana production part, and amusement part. The development of dance elements consisted of sound, choreography dance, costume, and materials.

Keyword : Thai folk dance, Creative research, Rabam Kluay Tak.

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นาฏศิลป์ เป็นวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการยอมรับ พัฒนา และสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน ที่มีเอกลักษณ์ของการแสดงที่ชัดเจน และถูกเลือกนำมาพัฒนาและสร้างสรรค์การแสดงใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านการแสดง ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผ่านดนตรีและนาฏศิลป์ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว มุ่งเน้นการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน และเพื่อร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้คนในชุมชน (เรขา อินทรกำแหง, 2555, 99-100) เมื่อกล่าวถึงการสร้างสรรค์นาฏศิลป์แล้ว ในปัจจุบันสามารถแบ่งหลักการในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างสรรค์ภายใต้กรอบจารีตเดิม 2) การสร้างสรรค์ที่ให้มีการผสมผสานหลายจารีต 3) การสร้างสรรค์ด้วยการประยุกต์จากจารีตเดิม และ 4) การสร้างสรรค์ให้อยู่นอกจารีตเดิม (สุรพล วิรุฬักษ์, 2547, 231-233) ดังนั้น การสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านที่ควบคู่กับการศึกษาชุมชนในลักษณะนี้จึงถือเป็นหลักการการสร้างสรรค์ภายใต้กรอบจารีตเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยการประยุกต์จากจารีตเดิม โดยในการวิจัยครั้งนี้ มีชุมชนที่เป็นพื้นที่ในการศึกษา คือ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นในเรื่องการเป็นแหล่งของฝากชื่อดัง คือ กล้วยตากบางกระทุ่ม

นอกจากนี้ในชุมชนบางกระทุ่มนั้นยังเคยมีการเผยแพร่นาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบายกล้วยตาก มาเป็นระยะเวลาหลายปีสืบเนื่องกัน โดยผู้สร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ คือ ครูนาฏศิลป์ท่านหนึ่งของโรงเรียนศึกษาลัย อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ปี 2538 ซึ่งชุดการแสดงดังกล่าวเป็นหนึ่งในความภาคภูมิใจของชุมชนบางกระทุ่มและยังเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนและ

โรงเรียนให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันอีกด้วย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า การแสดงชุดนี้ได้เลือนหายไปและไม่ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ปี 2557 ซึ่งรวมเป็นระยะเวลาทั้งหมด 7 ปี ดังนั้น ด้วยสภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นของการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ขึ้นมาอีกครั้ง ผ่านการวิจัยที่เรียกว่า “การวิจัยสร้างสรรค์” นอกจากนี้ การพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ในครั้งนี้ ยังได้รับการประดิษฐ์คิดค้นองค์ประกอบต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ด้วยการมีส่วนร่วมของหลากหลายฝ่าย ภายใต้รูปแบบการสร้างสรรคด้วยการประยุกต์จากจารีตเดิม ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการทำกล้วยตากในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และรูปแบบความสนใจในการแสดงนาฏศิลป์ของชุมชนมีความเปลี่ยนแปลง ประกอบกับผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุดการแสดงในครั้งนี้ ดังนั้น ในเบื้องต้น การวิจัยครั้งนี้จึงเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนด้วย โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้ที่เคยชมการแสดงเดิมและผู้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำกล้วยตาก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุดการแสดงโดยกลุ่มนักเรียน ครุฑนาฏศิลป์ และผู้บริหารของโรงเรียนบางกระทุ่มพิทยาคมในขั้นต่อไป

การวิจัยสร้างสรรค์ดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นกระบวนการวิจัยที่มีความนิยมในการนำมาใช้ร่วมกับการสร้างสรรค์ผลงานที่มีลักษณะทางด้านศิลปกรรม ซึ่งประกอบไปด้วยการสร้างสรรคงานด้านทัศนศิลป์ การสร้างสรรค์งานด้านดนตรี การสร้างสรรค์งานศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์) เนื่องจากกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ (ศิริมงคล, นาฏยกุล, 2562, ออนไลน์) คือ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา และมุ่งหาผลลัพธ์ของการศึกษา ผ่านกระบวนการหาคำตอบที่มีขั้นตอน และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งในกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์นั้นมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การกำหนดแนวคิด 2) การออกแบบร่าง 3) การพัฒนาแบบ 4) การประกอบสร้าง 5) การเก็บรายละเอียด 6) การนำเสนอผลงาน และ 7) การประเมินผล (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2556, ออนไลน์) ด้วยลักษณะของการวิจัยสร้างสรรค์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องและสามารถนำไปสู่การพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ผ่านการวิจัยสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลากหลายฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อให้การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก นี้ เป็นอีกหนึ่งความภาคภูมิใจและเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและโรงเรียนอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการทำกล้วยตาก และการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) และข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบางกระทุ่ม
2. เพื่อพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากด้วยการวิจัยสร้างสรรค์



วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการดำเนินการวิจัย โดยรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ในการวิจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังต่อไปนี้

พื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ตำบลบางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นถิ่นกำเนิดของระบำกล้วยตากฉบับดั้งเดิม ซึ่งได้เลือนหายไป 7 ปีมาแล้ว เหตุที่ระบำกล้วยตากได้ถือกำเนิดขึ้นในพื้นที่นี้ เนื่องจากว่าตำบลบางกระทุ่ม เป็นแหล่งผลิตกล้วยตากที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของจังหวัดพิษณุโลก และกล้วยตากถือเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ประจำจังหวัดพิษณุโลก ดังปรากฏในคำขวัญของจังหวัดพิษณุโลกที่ว่า “พระพุทธชินราชงามเลิศ ถิ่นกำเนิดพระนเรศวร สองฝั่งน่านล้วนเรือนแพ หวานฉ่ำแท้กล้วยตาก ถ้ำและน้ำตกหลากตระการตา” ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงต้องเก็บข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายฝ่ายในพื้นที่การวิจัยนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและมีผู้ร่วมวิจัย โดยขอจำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้ทำกล้วยตากบ้านเกาะคู

เนื่องจากชุมชนบ้านเกาะคูเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกล้วยตากในตำบลบางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลไว้ ดังนี้

- 1) เป็นบุคคลในท้องถิ่น
- 2) เป็นผู้ที่มีความสะดวกด้านเวลาในการให้ข้อมูล
- 3) เป็นผู้ที่มีสมาธิในการให้ข้อมูล

2. กลุ่มผู้ทำกล้วยตากบ้านบึงลำ

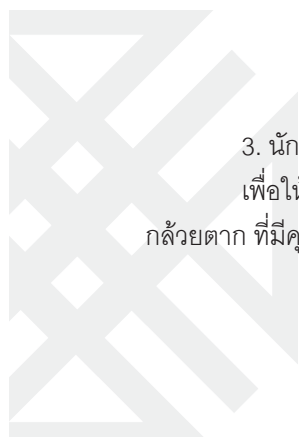
เนื่องจากชุมชนบ้านบึงลำเป็นชุมชนอยู่ใกล้กับชุมชนบ้านเกาะคู และมีสถานที่ในการทำกล้วยตากจำนวนมาก โดยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลไว้ ดังนี้

- 1) เป็นบุคคลในท้องถิ่น
- 2) เป็นผู้ที่มีความสะดวกด้านเวลาในการให้ข้อมูล
- 3) เป็นผู้ที่มีสมาธิในการให้ข้อมูล

3. นักเรียนที่เคยทำการแสดง

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากนักเรียนที่เคยทำการแสดงชุด ระบำกล้วยตาก ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) เป็นนักเรียนที่เคยศึกษาที่โรงเรียนศึกษาลย์
- 2) มีประสบการณ์การในแสดงการแสดงชุดระบำกล้วยตาก อย่างน้อย 1 ครั้ง



3) ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนบางกระทุ่มพิทยาคม

4) เป็นผู้ที่มีสมาธิในการให้ข้อมูล

4. ผู้ที่เคยชมการแสดง

ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยต้องการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านที่เคยชมการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) โดยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้ ดังนี้

1) เป็นบุคคลในท้องถิ่น

2) มีประสบการณ์ในการรับชมการแสดงระบำกล้วยตาก อย่างน้อย 1 ครั้ง

3) มีความชื่นชอบหรือความสนใจในการแสดงนาฏศิลป์

4) เป็นผู้ที่มีสมาธิในการให้ข้อมูล

5. นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ถือเป็นตัวแทนของชุมชนที่มีความรู้และความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ในการร่วมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ และเป็นผู้ร่วมการวิจัยในขั้นตอนของการสร้างสรรค์การแสดง ผู้วิจัยจึงกำหนดคุณสมบัติของผู้ร่วมการวิจัยไว้ ดังนี้

1) เป็นนักเรียนที่มีภูมิลำเนาในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

2) ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนบางกระทุ่มพิทยาคม

3) เป็นนักเรียนที่มีประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์มากกว่า 5 ปี

4) มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาทักษะปฏิบัตินาฏศิลป์ไทย
โรงเรียนบางกระทุ่มพิทยาคม

5) มีความกล้าคิด กล้าแสดงออก และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมนุม
นาฏศิลป์ โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา

ประเด็นข้อมูลที่ต้องการศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	จำนวน
จุดประสงค์ที่ 1 ศึกษากระบวนการทำกล้วยตาก และการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) และข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบางกระทุ่ม		
1. ข้อมูลด้านวิธีการทำกล้วยตาก บางกระทุ่ม	- กลุ่มสตรีกล้วยตากบ้านเกาะคู	4 คน
	- กลุ่มผู้ทำกล้วยตากบ้านบึงลำ	6 คน
2. ข้อมูลด้านการแสดงระบำ กล้วยตาก(เดิม)	- นักเรียนที่เคยทำการแสดง	2 คน
	- ผู้ที่เคยชมการแสดง	6 คน

ประเด็นข้อมูลที่ต้องการศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	จำนวน
3. ข้อมูลด้านข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการพัฒนาสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก	- กลุ่มสตรีกล้วยตากบ้านเกาะคู	4 คน
	- กลุ่มผู้ทำกล้วยตากบ้านบึงลำ	6 คน
	- นักเรียนที่เคยทำการแสดง	2 คน
	- ผู้ที่เคยชมการแสดง	6 คน
จุดประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากด้วยการวิจัยสร้างสรรค์		
4. การพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุดระบำกล้วยตาก	- นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์	6 คน
	- ครูดนตรี	1 คน
	- ผู้อำนวยการโรงเรียน	1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้
 ในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้
 1. แบบบันทึกการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสังเกตเกี่ยวกับวัตถุดิบในการทำกล้วยตาก อุปกรณ์ในการทำกล้วยตาก และขั้นตอนการทำกล้วยตากบางกระทู้

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด

ชุดที่หนึ่ง ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพการทำกล้วยตากบ้านบึงลำ และกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพการทำกล้วยตากบ้านเกาะคู เกี่ยวกับวัตถุดิบในการทำกล้วยตาก อุปกรณ์ในการทำกล้วยตาก และขั้นตอนในการทำกล้วยตาก รวมไปถึงประเด็นที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากได้ อันประกอบด้วย แนวคิดในการแสดง รูปแบบท่ารำ ท่าทางหลักในการทำกล้วยตาก ดนตรีประกอบการแสดง และการแต่งกาย

ชุดที่สอง ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยชมการแสดงระบำกล้วยตาก (เดิม) และผู้ที่เคยเป็นนักแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างสรรค์การแสดง รูปแบบท่ารำ รูปแบบดนตรี รูปแบบของเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง พร้อมทั้งประเด็นที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากได้ ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดในการแสดง รูปแบบท่ารำ ท่าทางหลักในการทำกล้วยตาก ดนตรีประกอบการแสดง และการแต่งกาย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบอุปนัย ด้วยการสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา จากนั้นจึงใช้การเขียนพรรณนาตามประเด็นที่ศึกษา อันประกอบด้วย ขั้นตอนการทำกล้วยตาก บางกระทุ่ม รูปแบบของการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) และข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุดระบำกล้วยตาก โดยข้อมูลเหล่านี้มาจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 18 คน จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลชุดนี้ไปพัฒนาต่อในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการแสดงพื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด ระบำกล้วยตาก ในขั้นตอนต่อไป

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ให้ผู้ร่วมวิจัยจำนวน 8 คน ร่วมกันพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 มาใช้ในการพัฒนาประกอบกับการดำเนินตามขั้นตอนของการวิจัยสร้างสรรค์ทั้ง 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการกำหนดแนวคิด 2) ขั้นตอนการออกแบบร่าง 3) ขั้นตอนการพัฒนาแบบ 4) ขั้นตอนการประกอบสร้าง 5) ขั้นตอนการเก็บรายละเอียด 6) ขั้นตอนการนำเสนอผลงาน และ 7) ขั้นตอนการประเมินผล ทั้งนี้ ชุดการแสดงที่พัฒนาขึ้นในการศึกษาคครั้งนี้ จะเน้นเรื่อง การถ่ายทอดวิถีชีวิตและขั้นตอนการทำกล้วยตาก ผ่านแนวคิดการแสดง ดนตรีประกอบ ท่วงท่าการรำ การแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง ที่ผู้ชมสามารถเข้าถึงเรื่องราวที่ต้องการสื่อสารผ่านการแสดงได้อย่างไม่ซับซ้อน เรียบง่าย และมีความสวยงาม

ผลการวิจัย

การวิจัยสร้างสรรค์ในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก สามารถสรุปผลการศึกษาได้ 2 ขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษากระบวนการทำกล้วยตาก และการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) และข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบางกระทุ่ม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นย่อยตามขอบเขตของเนื้อหา ดังนี้

กระบวนการทำกล้วยตาก

สำหรับกระบวนการหรือขั้นตอนในการทำกล้วยตากมีขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้ เมื่อผู้ประกอบการทำกล้วยตากได้รับกล้วยจากแหล่งเพาะพันธุ์กล้วย จะดำเนินการบ่มกล้วยด้วยการคลุมด้วยแผ่นพลาสติกไว้ โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 3 - 4 วัน ขึ้นอยู่กับกล้วยที่ได้รับมา โดยเมื่อทำการบ่มจนเปลือกมีสีเหลืองแล้ว จึงเข้าสู่ขั้นตอนต่อไปคือการปอกกล้วย และนำกล้วยไปตากแดด โดยในขั้นตอนนี้จะใช้เวลาประมาณ 2 วัน กล้วยที่ตากจะค่อย ๆ เปลี่ยนสีจากสีขาวเป็นสีน้ำตาล ต่อมาหากทางโรงงานส่งออกต้องการกล้วยในลักษณะกลมก็สามารถเตรียมตัดกล้วยเพื่อส่งให้กับทาง



โรงงานส่งออกได้เลย แต่ส่วนใหญ่กล้วยตากที่เป็นที่นิยมมักเป็นกล้วยที่มีลักษณะแบน จึงต้องนำกล้วยที่ผ่านการตากแดดแล้ว 2 วัน มาทำการกดให้แบน โดยในขั้นตอนนี้จะมีรูปแบบการทำ 2 รูปแบบ คือ 1) การแบนกล้วยด้วยมือ คือการวางกล้วยลงบนแผ่นไม้ แล้วใช้ฝ่ามือทับไปกับกล้วย แล้วใช้แรงกดลงบนกล้วย ให้กล้วยมีลักษณะแบน ซึ่งจากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า การแบนกล้วยด้วยมือ จะส่งผลให้กล้วยที่แบนนั้นมีรูปร่างที่สวยงาม บริเวณผิวกล้วยไม่แตก นำรับประทาน ส่วนรูปแบบที่ 2 คือการแบนกล้วยด้วยไม้ มีลักษณะเป็นแผ่นไม้ 2 แผ่นที่มีข้อต่อตรงกลาง สามารถเปิดและกดลงให้สนิทได้ วิธีนี้หากไม่เชี่ยวชาญจะทำให้กล้วยมีลักษณะแบนบาง ผิวของกล้วยอาจมีรอยแตก จึงทำให้ไม่นำรับประทาน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าแบนมือนั้นะ มันจะสวย น่ากิน เพราะเราจะได้ว่าแรงประมาณนี้กล้วยจะสวย แต่ถ้าเป็นไม้ก็ง่าย กดปั๊บแบนเลย แต่ถ้าไม่รู้จังหวะนะ เสียเลย เขาไม่ค่อยชอบกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ประกอบอาชีพการทำกล้วยตาก คนที่ 8, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2562)

หลังจากแบนกล้วยเสร็จแล้ว กล้วยที่แบนจะถูกนำไปตากแดดต่อเป็นเวลา 1 วัน โดยในระหว่างวันต้องมีการกลับด้านของกล้วย เพื่อให้กล้วยนั้นสัมผัสกับแดดอย่างทั่วถึง เมื่อครบกำหนดกล้วยจะถูกนำมาตัดจุก หรือการใช้มีดขนาดเล็กตัดส่วนหัวและส่วนท้ายที่เริ่มมีสีดำออก ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนในการตกแต่งกล้วย ก่อนที่จะทำการบรรจุลงในบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งต่อไปให้โรงงานกล้วยตากทำการอบฆ่าเชื้อ และดำเนินการเคลือบรสชาติให้กับกล้วยตาก โดยมีตั้งแต่กล้วยตากรสธรรมชาติ กล้วยตากอบน้ำผึ้ง กล้วยตากเคลือบช็อคโกแลต และกล้วยตากเคลือบชาเขียว เป็นต้น

การแสดงระบายกล้วยตาก(เดิม)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในประเด็นของการแสดงระบายกล้วยตาก(เดิม) ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลตามองค์ประกอบในการพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์ได้ ดังนี้

1) แนวคิดในการแสดง

การแสดงระบายกล้วยตาก(เดิม)มุ่งสื่อสารขั้นตอนในการทำกล้วยตากแต่ละขั้นตอนตั้งแต่การแบกล้วย การตากกล้วย การแบนกล้วย การเก็บกล้วย การตัดจุกกล้วย จนถึงการบรรจุกล้วย โดยชุดการแสดงระบายกล้วยตาก(เดิม)นั้น ส่วนใหญ่จะแสดงในงานสำคัญของโรงเรียนศึกษาอภัยที่ครูผู้สร้างสรรค์การแสดงได้ปฏิบัติงานอยู่ และยังมีการนำชุดการแสดง(เดิม) มาแสดงในพื้นที่อำเภอบางกระพุ่มด้วย เช่น ในงานของดีเมืองกล้วยตาก ซึ่งเป็นงานประจำปีของอำเภอบางกระพุ่ม เป็นต้น

2) ท่วงท่าการรำ

ลักษณะท่ารำของการแสดงระบายกล้วยตาก(เดิม) เป็นการแสดงที่มีลักษณะของการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน โดยมีการสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนในการประกอบอาชีพการทำกล้วยตาก (ดังภาพที่ 1 การแสดงระบายกล้วยตากในปี 2538) โดยนำท่าทางในระหว่างการทำกล้วยตากในแต่ละขั้นตอนมาถ่ายทอดผ่านท่ารำและบทเพลง ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เขาก็จะเอาท่าทางของการทำกล้วยตากอะนะ มาประดิษฐ์เป็นท่ารำ แล้วก็เอามาแสดง

กัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เคยชมการแสดง คนที่ 6, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2563)

3) ดนตรีประกอบการแสดง

บทเพลงที่ใช้ในการแสดงมีลักษณะเป็นเพลงบรรเลง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าใช้ทำนอง ค้างคาวกินกล้วยเป็นเพลงประกอบการแสดง โดยที่ไม่มีเนื้อร้องประกอบ แต่ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 1 รายให้สัมภาษณ์ไว้ว่ามีการพากย์ประกอบการแสดงด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ไม่ละ มีแต่ทำนองกับจังหวะ ใช้ทำนองค้างคาวกินกล้วย ตอนที่หนูรำนะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เคยแสดงระบำกล้วยตาก คนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2562)

“อ้อ แล้วบางทีเขาก็มีแบบพากย์ไปด้วยว่าทำอะไรกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เคยแสดงระบำกล้วยตาก คนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2562)

4) การแต่งกาย

การแต่งกายในการแสดงระบำกล้วยตากนั้นมีหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการแต่งกาย ส่วนบนสามารถจำแนกออกเป็น 4 แบบ ดังนี้ (1) การสวมเกาเขาสีเขียว (2) การสวมกระโจมอกสีเขียว มีลักษณะขอบเป็นยางยืด (3) การใช้ผ้าสีเขียวพันอกแล้วทำชายผ้าให้ห้อยลงมาจากอกข้างซ้าย และ (4) การสวมเสื้อแขนกระบอกซึ่งมีการคละสีของชุดการแสดง ส่วนการแต่งกายในช่วงล่าง นั้น มีการนุ่งผ้าที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือการนุ่งผ้าถุงสีดำ ที่มีระดับความยาวอยู่ที่ใต้หัวเข่าของผู้สวมใส่



ภาพที่ 1 : การแสดงระบำกล้วยตากในปี 2538

ที่มา : สำนักศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (2562)

5) อุปกรณ์ประกอบการแสดง

การแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม)ใช้กระจาดประกอบการแสดง โดยใช้ประกอบในท่าทางการตากกล้วย

แนวทางในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก

1) แนวคิดในการแสดง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่อยากให้การแสดงระบำกล้วยตากที่พัฒนาขึ้นนั้น



เป็นรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านเช่นเดิม และอยากให้การแสดงชุดใหม่นั้นสามารถสะท้อนถึงวิถีชุมชนได้มากที่สุด เพื่อให้การแสดงนั้นเป็นเสมือนตัวแทนในการบอกเล่าเรื่องราวของบางกระทู้ และแสดงให้ผู้ชมเห็นกระบวนการทำกล้วยตากที่ชัดเจน

2) ท่วงท่าการรำ

ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ต้องการให้ใช้ท่าทางในการทำกล้วยตากแบบทุกขั้นตอนมาออกแบบเป็นท่าทางในการแสดงดั้งเดิม โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ได้ชมการแสดงได้เห็นขั้นตอนการทำกล้วยตากอย่างครบถ้วน ส่วนคำถามในประเด็นที่ว่าท่าทางที่สำคัญที่สุดของการแสดง ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์นำเสนอว่า ไม่มีท่าทางใดที่สำคัญที่สุด เพราะขั้นตอนการทำกล้วยตากนั้นมีความต่อเนื่องในแต่ละขั้นตอนอยู่แล้ว ไม่ได้อยากให้เน้นหรือตัดท่าทางใดออกจากการแสดงเลย อีกทั้งยังเป็นความน่าสนใจในการออกแบบการแสดงว่าจะนำท่าทางในการทำกล้วยตากทั้งหมด ไปอยู่ในการแสดงได้หรือไม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“พี่ว่านะ ทำรำนะก็ใช้ท่าการทำกล้วยตากแบบเดิมนั้นแหละ มันจะได้ดูออกมาเป็นระบายกล้วยตาก” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เคยชมการแสดง คนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2562)

3) ดนตรีประกอบการแสดง

ในประเด็นข้อเสนอเกี่ยวกับดนตรีผู้ให้สัมภาษณ์มักกล่าวถึง 2 แนวทาง คือ (1) ใช้ทำนองเพลงเดิม ไม่มีเนื้อร้องเช่นเดิม และ (2) ให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ตัดสินใจและพัฒนาดนตรีประกอบการแสดงได้ตามความเหมาะสมของยุคสมัย

4) การแต่งกาย

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการแสดงไว้หลากหลายประเด็น อย่างน่าสนใจ โดยที่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุดการแต่งกายของนักแสดงนั้น มีข้อเสนออยู่ 3 รูปแบบ

(1) เสนอให้มีการใช้ผ้าลักษณะเป็นริ้วยาวแทนลักษณะของใบตอง ในการตกแต่งเกาะอกหรือเป็นเครื่องประดับเหมือนเข็มขัด

(2) เสนอให้นักแสดงสวมเสื้อที่เป็นรูปแบบของเสื้อแขนกระบอก หรือเสื้อแขน 5 ส่วน

(3) เสนอให้มีการห่มสไบแทนการใส่เกาะอกเพียงอย่างเดียวในการแสดง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับนักแสดงและยุคสมัย

5) อุปกรณ์การแสดง

ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาอุปกรณ์การแสดงไว้เป็นประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่คือการนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกล้วยตากขึ้นมาร่วมแสดงด้วย เพื่อใช้ในการสื่อสารท่าทางขั้นตอนการทำกล้วยตากที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย ดังข้อมูลการให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“กะละมังใส่กล้วย แล้วก็มีแผงกล้วย แล้วก็มีไม้แบนกล้วยอันหนึ่ง แล้วก็กะละมังน้ำ เออ เอาของเบา ๆ อะ แล้วก็เอากล้วยสุกไปสักหวีสองหวีไปนั่งปอกเข้า” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ประกอบอาชีพการทำกล้วยตาก คนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2562)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากด้วยกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์ ในการดำเนินการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตาก ในครั้งนี้ ได้มีพัฒนาการ แสดงตามกระบวนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) การกำหนดแนวคิด

ในกระบวนการของการกำหนดแนวคิด ผู้ร่วมวิจัยได้ลงความเห็นว่าการแสดงควรแบ่ง ออกเป็น 3 ช่วงการแสดง ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดการแสดงซ้ำซ้อนแค่เพียงขั้นตอนในการทำกล้วยตาก แต่ ควรมีการเพิ่มส่วนการแสดงที่เสนอวิถีชีวิตหรือจุดเด่นที่น่าสนใจ และเพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้ กับการแสดง โดยแบ่งช่วงการแสดง ดังนี้

ช่วงที่ 1 วิถีชีวิตประจำวัน

ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการทำกล้วยตาก

ช่วงที่ 3 บรรยายภาครื่นเริง

2) การออกแบบร่าง

ในขั้นตอนการออกแบบร่างการแสดงนี้ ได้แบ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ออกแบบท่าทางที่นำเสนอวิถีชีวิตก่อนไปทำกล้วยตาก กลุ่มที่ 2 ออกแบบท่าทางการทำกล้วยตาก โดยมีนักเรียนที่มีประสบการณ์ในการทำกล้วยตากเข้าร่วมเพิ่มเติมในกลุ่มด้วยอีก จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 3 ออกแบบเครื่องแต่งกายของนักแสดง

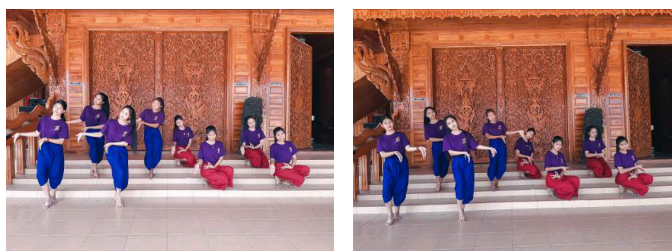


ภาพที่ 2 : นักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ ระหว่างการกำหนดแนวคิดและการออกแบบร่าง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2563

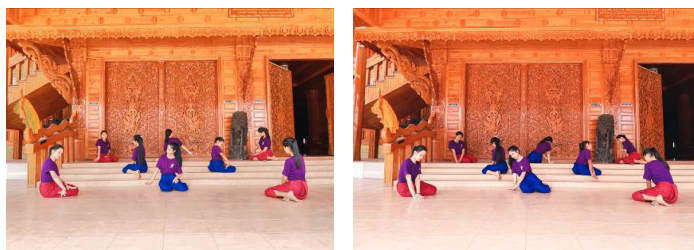
3) การพัฒนาแบบ

กระบวนการพัฒนาแบบ มีการแก้ไขในหลายองค์ประกอบ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านเพลง ประกอบการแสดง สำหรับเพลงที่ออกแบบในครั้งแรก กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้เสนอให้มีการเปลี่ยนรูปแบบเพลงใหม่ โดยใช้ทำนองเพลง “รากไทย” ในการแสดงช่วงที่ 1 เพื่อนำเสนอวิถีชีวิต และผลงาน ด้วยทำนองเพลง “คังควากินกล้วย” ที่มีทำนองทั้งช้าและเร็ว โดยทำนองเพลงช้า ใช้กับการแสดง ช่วงที่ 2 เพื่อนำเสนอขั้นตอนการทำกล้วยตาก และทำนองเพลงเร็ว ใช้กับการแสดงช่วงที่ 3 เพื่อนำเสนอบรรยายภาครื่นเริง 2) องค์ประกอบด้านการแต่งกาย เมื่อผู้ร่วมวิจัยได้ทำการเลือกเครื่องแต่ง

กายที่ออกแบบไว้ จึงได้ตัดสินใจนำจุดเด่นของแต่ละแบบผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นการสวมเสื้อแขนกระบอก สีขาวางข้าง นุ่งโจงกระเบนสีเขียว เพื่อให้เหมาะสมกับท่าทางที่ต้องการนำเสนอ อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนถึงเอกลักษณ์การแต่งกายของภาคกลาง และแสดงถึงความกระฉับกระเฉงในการทำงาน และ 3) องค์ประกอบด้านท่วงท่าลีลา ผู้ร่วมวิจัยได้ออกแบบท่วงท่าในการรำแต่ละท่าให้ลงจังหวะของเพลง และมีความสวยงาม เพื่อให้ภาพของการแสดงออกมาเป็นเอกภาพกับบทเพลง เช่น ท่าปอกกล้วย นักแสดงกลุ่มชาวบ้านใช้มือซ้ายจับหางยวที่บริเวณสะโพกด้านขวา และใช้มือขวาจับคว่ำแล้วคลายมือออกปลายนิ้วชี้ลงพื้นบริเวณด้านขวา 1 ครั้ง ด้านหน้า 1 ครั้ง และ ด้านซ้าย 1 ครั้ง แทนลักษณะการปอกเปลือกกล้วย และคลายมือออกด้านขวาอีก 1 ครั้ง แทนลักษณะการบิดกล้วยลงในกะละมัง ส่วนนักแสดงกลุ่มที่แสดงเป็นกล้วยปฏิบัติท่าเช่นเดียวกับกลุ่มชาวบ้าน และในจังหวะที่กลุ่มชาวบ้านบิดกล้วยลงในกะละมัง นักแสดงกลุ่มกล้วยจะหมุนรอบตัวเอง เพื่อให้สอดคล้องกับการถูกบิดลงในกะละมัง



ภาพที่ 3 : ท่าทางการปอกกล้วย
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2563



ภาพที่ 4 : ท่าทางการแบนกล้วย
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2563



ภาพที่ 5 : ท่าทางการตัดจุกกล้วย
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2563

4) การประกอบสร้าง

ขั้นตอนในการประกอบสร้างการแสดง ผู้ร่วมวิจัยได้นำท่าทางที่ออกแบบมาฝึกซ้อมให้กับสมาชิก เพื่อลำดับท่าทางและจัดตำแหน่งการแสดงให้กับนักแสดง โดยเป็นการพิจารณาร่วมกันในการคัดเลือกและปรับเปลี่ยนท่าให้มีความเหมาะสม และสื่อสารได้ตามที่ต้องการ เช่น ท่าทางการแบนกกล้วย ที่มีการจัดตำแหน่งนักแสดงเป็นวงกลม ตามลักษณะของการนั่งล้อมวงในการแบนกกล้วย และท่าทางการตัดกล้วย ที่มีการหันลำตัวไปทางซ้าย 45 องศา ด้วยแถวเฉียง เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นท่าทางของมือที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งในขั้นนี้ ผู้วิจัยในฐานะครุฑนาฏศิลป์ได้มีบทบาทในการช่วยปรับท่าทางให้สามารถสื่อความหมายและสอดคล้องไปตามจังหวะของเพลง

5) การเก็บรายละเอียด

ในขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมฝึกซ้อมกับเพลงประกอบการแสดงที่แก้ไขเรียบร้อยแล้ว และได้มีการปรับเปลี่ยนท่วงท่าให้เหมาะสมตามจังหวะของเพลง ด้วยการลดและเพิ่มจำนวนท่า การเพิ่มท่าเชื่อมระหว่างท่าหลัก พร้อมทั้งฝึกซ้อมการเปลี่ยนตำแหน่งของนักแสดงในแต่ละท่าเพื่อการสื่อสารและความสวยงาม

6) การนำเสนอผลงาน

การนำเสนอผลงาน ผู้ร่วมวิจัยได้ทำการฝึกซ้อม และนำเสนอการแสดง โดยมีผู้วิจัยและนักเรียนในชุมนุมบางส่วนรับชม เพื่อร่วมสะท้อนผลการพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบายกล้วยตาก รวมทั้งได้นำชุดการแสดงไปร่วมแสดงในงานวัดผลประเมินผลและวิจัยสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 28



ภาพที่ 6 : การแสดงระบายกล้วยตากในงานวัดผลประเมินผล และวิจัยสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 28

7) การประเมินผล

ในการสะท้อนผลการนำเสนอการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบายกล้วยตาก ระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และนักเรียนในชุมนุมนาฏศิลป์โรงเรียนบางกระทู้พิทยาคม ด้วยการวิเคราะห์การแสดงตามองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ พบว่า

(1) แนวคิดในการแสดง มีรูปแบบที่แปลกใหม่ การเพิ่มช่วงการแสดงให้เป็น 3 ช่วงการแสดง ส่งผลให้การแสดงมีความน่าสนใจมากขึ้น และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น



(2) ท่วงท่าการรำ มีความสวยงาม ชวนให้ รู้สึกติดตามการแสดงว่าชุดการแสดงต้องการสื่อสารเรื่องราวกับผู้ชมอย่างไร เช่น ในท่าเต้นนอนนั้น นักแสดงค่อย ๆ เคลื่อนไหวพร้อมกับลิ้มตาขึ้นมา โดยรูปแบบการรำที่แบ่งนักแสดงกลุ่มหนึ่งเป็นชาวบ้าน และนักแสดงอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกล้วย ทำให้เห็นถึงขั้นตอนการทำกล้วยตากที่ชัดเจน เช่น ท่าปอกกล้วย ที่มีนักแสดงกลุ่มหนึ่งท่าปอกกล้วย และนักแสดงกลุ่มหนึ่งแสดงท่าทางเป็นกล้วยที่กำลังถูกปอกเปลือก และท่าเกลี่ยกล้วย ที่มีนักแสดงกลุ่มหนึ่งท่าเกลี่ยกล้วย และนักแสดงอีกกลุ่มหนึ่งขยับตัวตามจังหวะเหมือนกล้วยที่โดนเกลี่ย สำหรับสิ่งที่อยากให้มีการปรับปรุงคือท่าเชื่อมที่เป็นการเดินแถวมีมากเกินไป หากลดลงจะทำให้ภาพการแสดงสวยงามมากขึ้น

(3) ดนตรีประกอบการแสดง การใช้ทำนองเพลง “รากไทย” ที่เป็นเสียงขลุ่ยในช่วงการแสดงที่หนึ่ง ช่วยสร้างบรรยากาศการแสดงให้เหมือนการใช้ชีวิตยามเช้าได้ดี เมื่อตัดเข้าทำนองเพลง “ค้างคาวกินกล้วย” ที่มีจังหวะเร็วขึ้น จึงช่วยส่งให้ผู้รู้สึกกระฉับกระเฉง เหมาะสำหรับการถ่ายทอดขั้นตอนในการทำกล้วยตาก

(4) การแต่งกาย โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการแต่งกายมีการผสมผสานระหว่างการแต่งกายแบบพื้นบ้าน และมีการผสมผสานลูกเล่นตามยุคสมัยได้ดี เครื่องแต่งกายแสดงถึงความเรียบง่ายแต่มีความกระฉับกระเฉง เหมาะสำหรับบริบทของการออกมาทำงาน โดยเฉพาะการทำกล้วยตาก

(5) อุปกรณ์การแสดง ในการแสดงชุดนี้ได้เพิ่มเติมอุปกรณ์เข้าไป ทั้งของนักแสดงชายที่ใช้ตอนออกไปตัดกล้วย ผ้าโพกศีรษะแทนผ้ายาลำสำหรับการคลุมกล้วย กระจาดใบเล็กสำหรับการแบกกล้วย รวมถึงตะแกรงไม้สำหรับการตากกล้วย ทั้งนี้เมื่อมีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงในขั้นตอนต่าง ๆ จึงส่งผลให้การสื่อความหมายมีความชัดเจนมากขึ้นเช่นกัน



ภาพที่ 7 : อุปกรณ์ประกอบการแสดงชุด ระบายกล้วยตาก

สรุปและอภิปรายผล

การพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบายกล้วยตาก เป็นรูปแบบการศึกษาค้นคว้าที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์ที่มาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบางกระทุ่มที่มีมุมมองที่หลากหลายสอดคล้องตามวรรณดี สุทธิธารกร (2556, 27) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการที่สามารถเข้าถึง

ข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์การใช้คำพูดหรือพฤติกรรมที่ต้องการศึกษาได้ อีกทั้งมุมมองข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพการทำกล้วยตาก กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ในการชมการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) และกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ในการเป็นนักแสดงชุดระบำกล้วยตาก(เดิม) ซึ่งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามตามองค์ประกอบของการแสดง เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการนำไปพัฒนาการแสดง โดยแยกประเด็นตามองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ คือ แนวคิดในการแสดง ท่วงท่าการรำ และดนตรีประกอบ ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลมักเป็นการบอกให้คงเดิมเหมือนการแสดงต้นฉบับ แต่ในองค์ประกอบของการแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความคิดเห็นไว้อย่างหลากหลาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบแรกเป็นองค์ประกอบที่ผู้คนทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงได้ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ต้องมีความรู้เฉพาะด้าน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลไม่มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งในองค์ประกอบนั้นๆ จึงไม่ค่อยให้ข้อเสนอแนะกับผู้วิจัย แต่เมื่อเป็นองค์ประกอบของการแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่มีลักษณะของสิ่งใกล้ตัว สามารถพบเห็นอยู่ผ่านการใช้ชีวิตประจำวัน ผู้ให้ข้อมูลต่างให้ข้อเสนอแนะที่หลากหลายและน่าสนใจ จนสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาได้อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงสามารถสะท้อนได้ว่า การสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านนั้น ควรแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มของผู้ที่ประกอบอาชีพนั้น ๆ หรือผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ เพื่อศึกษาข้อมูลของขั้นตอนในการประกอบอาชีพ และกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และการแสดง เพื่อศึกษาข้อมูลขององค์ประกอบในการแสดง ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการออกแบบและสร้างสรรค์การแสดงมากขึ้น

โดยข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวถึงข้างต้น ได้ถูกนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนาการแสดงผ่านนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ โรงเรียนบางกระทุ่มพิทยาคม ผ่านการวิจัยสร้างสรรค์ด้วยการเลียนแบบการเคลื่อนไหวท่าทางต่าง ๆ จากวิถีชีวิตประจำวัน เลียนแบบขั้นตอนการทำกล้วยตาก และเลียนแบบอารมณ์ที่สนุกสนานเพื่อเฉลิมฉลอง ซึ่งสอดคล้องกับนิสราต์น์ สิงห์บุราณ กาญจนารัตน์ แจ่มฟ้า และศรียา หงส์ยี่สิบเอ็ด (2560, 309-310) ตามลักษณะการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ที่มีการปรับปรุงใหม่ให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น โดยใช้ลักษณะของการเลียนแบบธรรมชาติในการออกแบบท่าทางการรำ ซึ่งนักเรียนที่เข้าร่วมการพัฒนาการแสดงในครั้งนี้ เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนชุมชนที่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการแสดงนาฏศิลป์และมีประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์มากกว่า 5 ปี ซึ่งเมื่อทำการเปรียบเทียบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุดระบำกล้วยตาก(เดิม) และการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากที่ถูกพัฒนาขึ้น จะพบว่ารูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงหลายอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1) แนวคิดในการแสดง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยออกแบบแนวคิดในการแสดงให้สื่อสารวิถีชีวิตของชุมชนเพิ่มเติมในการแสดง โดยการแสดงระบำกล้วยตาก(เดิม) นำเสนอขั้นตอนของการทำกล้วยตาก ส่วนการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบำกล้วยตากที่พัฒนาขึ้นได้แบ่งการแสดงออกเป็น



3 ช่วง ประกอบด้วย ช่วงที่ 1 วิถีชีวิตประจำวัน ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการทำกล้วยตาก และช่วงที่ 3 บรรยายภาครื่นโรย

2) ท่วงท่าการรำ ผู้ร่วมการวิจัยได้ออกแบบท่วงท่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและบรรยายภาครื่นโรยไปในการแสดงตามช่วงของการแสดงที่เพิ่มขึ้น และมีการออกแบบท่าทางของขั้นตอนในการทำกล้วยตากใหม่ โดยใช้การเลียนแบบท่าทางในการทำกล้วยตาก มาออกแบบผ่านนาฏยศัพท์และตำแหน่งการแสดงที่แปลกใหม่

3) ดนตรีประกอบการแสดง จากเดิมที่มีการบรรเลงทำนองคางควากินกล้วยด้วยดนตรีปี่พาทย์ ผู้ร่วมการวิจัยได้ออกแบบให้มีการเพิ่มทำนองเพลงรอกไทยเพิ่มในช่วงการแสดงที่ 1 เพื่อให้เหมาะสมกับช่วงการแสดงที่ 1 ที่ต้องการสื่อสารถึงวิถีชีวิต และได้บรรเลงด้วยขลุ่ย เพื่อสื่อสารบรรยากาศยามเช้า ซึ่งเป็นเวลาที่ชาวบ้านออกมาประกอบอาชีพการทำกล้วยตาก

4) การแต่งกาย ผู้ร่วมการวิจัยได้ออกแบบการแต่งกายให้มีความเหมาะสมตามยุคสมัยมากขึ้น โดยออกแบบเป็นเสื้อแขนกระบอกสีขาวยาวแทนสีของกล้วยพันธุ์มะลิอ่อน ซึ่งมีขายระบายบริเวณเอว เพื่อให้เสื้อเข้ารูปตามสัดส่วนของร่างกาย และเปลี่ยนการแต่งกายจากผ้าถุงเป็นการนุ่งโจงกระเบนสีเขียว ซึ่งสะท้อนถึงความคล่องตัวในการทำงานของชาวบ้านและเป็นสีของเปลือกกล้วยก่อนผ่านกระบวนการการทำกล้วยตาก

5) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้ร่วมการวิจัยได้นำอุปกรณ์ในการทำกล้วยตากขึ้นไปร่วมแสดงในท่าทางต่าง ๆ เพื่อการสื่อสารที่มีความชัดเจนมากขึ้น ประกอบด้วย เครื่องกล้วยสำหรับการตัดกล้วย กระจาดสำหรับการแบกกล้วย ผ้าคลุมสำหรับการบ่มกล้วย ตะแกรงสำหรับการตากกล้วย ทั้งนี้ การแสดงที่มีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นเพราะการพัฒนาการแสดงในครั้งนี้มีระยะเวลาห่างจากการสร้างสรรค์การแสดงเดิม 25 ปี ซึ่งการแสดงนาฏศิลป์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคม โดยในระยะเวลาที่ผ่านมา บัณฑิตของชุมชนบางกระทุ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม วัฒนธรรมในชุมชนมีการขับเคลื่อนไปข้างหน้าและการรับรู้หรือประสบการณ์ที่มีต่อการแสดงนาฏศิลป์มีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้กระบวนการคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์นาฏศิลป์มีความแตกต่างจากเดิม สอดคล้องกับพิมพ์พรภัสร์ ลักษณะวิเชียร (2562, 69) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญ และการเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้านั้น จะทำให้วัฒนธรรมมีเสถียรภาพมากขึ้น ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป จะส่งผลให้ฐานความคิดก็เปลี่ยนตามไปด้วย ซึ่งจะสะท้อนผ่านการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด ระบายกล้วยตาก ที่นักเรียนชุมชนนาฏศิลป์ โรงเรียนบางกระทุ่มพิทยาคม ได้ร่วมพัฒนาขึ้นจากข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาการแสดง ซึ่งมาจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนบางกระทุ่มในระยะเวลาที่ต่างกัน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างจากการแสดงชุดเดิมทั้งเรื่องของแนวคิดในการแสดง ท่วงท่าการรำ ดนตรีประกอบการแสดง การแต่งกาย และอุปกรณ์การแสดง

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยเรื่องนี้เป็นแนวทางหนึ่งในการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักผ่านการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ในบางส่วนเท่านั้น ผู้วิจัยอาจมีการปรับปรุงและพัฒนาองค์ประกอบเพื่อเพิ่มความเหมาะสมในการแสดงให้มากขึ้นได้ตามบริบท
2. ในกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์เรื่องนี้ประกอบด้วยขั้นตอนในการออกแบบร่าง ขั้นตอนในการพัฒนาแบบ และขั้นตอนในการเก็บรายละเอียด ดังนั้น ในการพัฒนาการแสดง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องมีความรู้และประสบการณ์ในการชมหรือประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์ เพื่อให้การออกแบบองค์ประกอบแต่ละส่วนสามารถนำมาร้อยเรียงเป็นการแสดงนาฏศิลป์ที่สมบูรณ์ได้ โดยยังคงไว้ซึ่งความประณีตงดงาม และแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ได้
3. แนวทางการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปปรับใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ได้ โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ร่วมนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น กระตุ้นความสนใจในการดำเนินการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และจัดการกับข้อมูลในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้ได้รูปแบบการแสดงที่มีความแปลกใหม่ ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้ชมได้รับรู้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งรูปแบบการเรียนรู้ยังเป็นการสานสัมพันธ์อันดีระหว่างนักเรียนและชุมชนอีกด้วย

บรรณานุกรม

- นิศาตร์ สึงห์บุราณ กาญจนารัตน์ แจ่มฟ้า และศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด. (2560). การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ตามยุคสมัย. ศาสตราจารย์พระราชเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: รวบรวมบทความวิจัย บทความวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2560. สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2563, จาก <http://www.cmruir.cmru.ac.th/handle/123456789/1508>
- พิมพ์พรภัสร์ ลักษณะวิเชียร. (2562). การเผยแพร่นาฏศิลป์ไทยในยุคดิจิทัล. วารสารกลุ่มมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์. 2(2): 67 - 82.
- เรา อินทรกำแหง. (2555, มกราคม - มิถุนายน). การวิจัยเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การพัฒนานวัตกรรมการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด จัปฐุ กรณีศึกษา: บ้านโนนวัด ตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัด นครราชสีมา. วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 4(1): 98-121.
- วรรณดี สุทธิธารกร. (2556). การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในกระบวนการทัศน์ทางเลือก. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ศิริมงคล นาฏกุล. (2562). พื้นฐานการวิจัยและสร้างสรรค์ศิลปกรรมศาสตร์: แนวคิดและการบริหารจัดการของนักวิจัย. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2562, จาก <https://slideplayer.in.th/slide/16166421/>
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- _____ (2556). การวิจัยสร้างสรรค์. รายงานการประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่อง ASEAN Art Research. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2562, จาก http://surapone.blogspot.com/2013/06/blog-post_9.html